

Universiteit
Leiden
The Netherlands

Navigations of a globalizing Chad: Nomadic Walad Djifir grounded in connectivity

Butter, I.C.

Citation

Butter, I. C. (2020, July 2). *Navigations of a globalizing Chad: Nomadic Walad Djifir grounded in connectivity*. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/123198>

Version: Publisher's Version

License: [Licence agreement concerning inclusion of doctoral thesis in the Institutional Repository of the University of Leiden](#)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/123198>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

Cover Page

Universiteit Leiden

The handle <http://hdl.handle.net/1887/123198> holds various files of this Leiden University dissertation.

Author: Butter, I.C.

Title: Navigations of a globalizing Chad: Nomadic Walad Djifir grounded in connectivity

Issue Date: 2020-07-02

SAMENVATTING

Setting the scene

Reizen en communiceren over afstanden is een integraal onderdeel van de liveliheid van de Walad Djifir, een sub-stam van de Tsjadeese Missera Rouges. Er heerst een zekere trots als leden terugkeren naar hun familie en terrein, een trots dat nauw verbonden is met het gevoel van behoren tot (belonging) bij het terrein, hun 'wilderness'. Tijdens het lopen of rijden door het landschap wijzen mensen vaak specifieke bomen en *wadis* aan, terugblikkend op dingen die op die plekken zijn gebeurd. Op bezoek gaand bij familie in een nieuwe lokatie fungeren de eigenschappen van het landschap als gids, terwijl de positie van de zon de algemene richting aangeeft. Specifiek gevormde bomen en rotsen zijn als verkeersborden, "hier rechts af". Elke Walad Djifir wordt vanaf een jonge leeftijd geleerd om het land te kennen. Als kinderen kwijt raken doordat ze te ver af zijn gedwaald met de geiten of kamelen, worden er grote zoektochten opgezet en klinkt er een brede zucht van opluchting door de kampen als het kind eenmaal weer (levend) gevonden is. Het land kennen en het verspreiden van nieuws van persoon naar persoon zijn allemaal eigenschappen die bijdragen aan succesvol reizen.

Er zijn verschillende redenen waarom de Walad Djifir reizen. De eerste en belangrijkste is de dagelijkse noodzaak om hun dieren water te geven en te voeden, een activiteit waarbij bijna alle leden van de *ferikh* (nomadisch kamp) zijn betrokken, behalve ouderen, moeders met huishoudelijke taken en zeer jonge kinderen. Vrouwen maken vaak tweemaal daags uitstapjes naar de '*eidd*' (daar waar de dieren te drinken krijgen uit grondwater putten) om genoeg water te verzamelen voor hun huishouden om zich te wassen en te koken, terwijl de mannen voornamelijk reizen tussen de '*eidd*, hun veld en hun *ferikh*. Het zijn vooral de jongere kinderen, meisjes en jongens, die overdag tijd doorbrengen met de geiten, schapen, runderen en kamelen. Jongere volwassen mannen zullen, indien nodig, de kinderen vergezellen als ze de nacht met het vee *en brousse* doorbrengen. Afhankelijk van het seizoen en de beschikbaarheid van voeding, keren de kleinere dieren (geiten en schapen) terug naar de *ferikh* tegen het einde van de middag, samen met hun jonge herders. Omdat kamelen veel ruimte nodig hebben, blijven ze soms een week achter elkaar weg van de kampen, om voor een nacht of twee terug te keren voordat ze weer vertrekken.

Mensen brengen ook tijd door met bezoeken aan elkaar, voor speciale gelegenheden of gewoon zomaar. Vrouwen helpen elkaar bij het voorbereiden van een bruiloft en gaan vaak een paar dagen voor de ceremonie op pad zodat er genoeg tijd is om alles op orde te maken, en voor de reis zelf. Condoleren is heel belangrijk en nooit te laat. In geval van ziekte worden mensen bezocht of, indien nodig geacht, naar een kliniek of ziekenhuis vervoerd. Wanneer een baby wordt geboren, zullen

vrouwen de nieuwe moeder en het kind in haar ferīkh komen opzoeken, terwijl de mannen een week later bijeenkomen om een naamgevingsceremonie te houden.

Reizen tussen deze semi-permanente ferīkh's en dorpen worden op verschillende manieren uitgevoerd. Korte afstanden worden vaak te voet gedaan, in een redelijk snel tempo. Vrouwen en kinderen reizen meestal op de rug van een ezel; mannen geven de voorkeur aan paarden, hoewel niet elke man er één tot zijn beschikking heeft. Een aantal afstanden kunnen worden afgelegd met behulp van het bestaande wegennet; mensen beginnen vaak te voet totdat een rit kan worden gevonden. Op marktdagen kan men zeker zijn van een hogere frequentie van minibusjes, pick-ups en motor-taxi's. Sommigen hebben afspraken met motor-taxi's in naburige dorpen, een telefoontje volstaat om een ophaalpunt langs de weg af te spreken.

Zo af en toe verlaten mensen hun familie en vrienden voor dagen of weken achtereen—om familie in een verre ferīkh te bezoeken, op zoek naar werk in een grotere stad of dorp, of voor commerciële doeleinden. Verschillende leden hebben familie in het buitenland: in Nigeria als veehandelaren die heen en weer reizen; in Libië als tijdelijke arbeidsmigranten; en als handelaars in de Centraal-Afrikaanse Republiek (CAR), vaak op een meer permanente en tweede generatie basis.

De aanpak

Reizen en beweging in het algemeen nemen vele vormen aan. Afgezien van de meer letterlijke redenen voor deze variaties van mobiliteit, is deze etnografie geïnteresseerd in de aard van de verbindingen (connections) die ervoor zorgen dat mensen bewegen en communiceren. Hoe dragen deze verschillende verbindingen bij aan de manier waarop levens worden geleefd? Evoluerende communicatietechnologieën spelen zeker een rol, maar moeten worden begrepen binnen bestaande sociaal-economische kaders. Deze etnografie is uiteindelijk een verhaal over de verschillende manieren waarop mobiliteit, connectiviteit en verbondenheid (belonging) zich manifesteren onder een substam van semi-sedentaire nomaden, die zichzelf identificeren als Walad Djifir van Centraal-Tsjaad. Hun verhalen illustreren hoe bepaalde normen, waarden en noodzakelijkheden een gevoel van belonging creëren in een postmoderne en continu onzekere wereld.

De Inleiding beschrijft hoe ik de regio waarin de Walad Djifir leven, benader als één die tot stand is gekomen door een historisch proces van interacties en die opgemaakt is uit verschillende maar overlappende elementen, of 'puzzelstukken'—ecologie, infrastructuur, handelsnetwerken, conflicten, mensen, nieuws en ideeën—die niet worden beperkt door nationale grenzen en die uiteindelijk een wisselwerking hebben met de onderzochten. Dit onderzoek kijkt naar de handelingen van de Walad Djifir in zo'n context van interverbondenheid, door de manieren te beschrijven waarop het leven in het nomadische kamp (ferīkh) verbonden is met een bredere (inter)nationale en regionale dynamiek. Het bekijkt de hedendaagse situaties van verschillende familieleden en hoe zij onderdeel zijn van een groter systeem van mobiliteit (en stasis) binnen de regio. Door me te concentreren op 'connectoren' en dagelijkse 'onderhandelingen', kijk ik naar de internalisering van de ferīkh in het leven van individuen. Welke plaats heeft het in de met elkaar verweven regionale dynamieken, en wat is de daaruit voortvloeiende invloed op het leven van mensen?

De manier waarop het veld zich ontwikkelde, en ik erin, betekende dat mijn focus snel op het ‘alledaagse’ kwam en de dingen die mensen zelf belangrijk vonden naar boven kwamen. Ik was niet persé op zoek naar onzekerheden of momenten van onenigheid, frustratie en verdriet. Ironisch genoeg kwamen deze wel naar voren, vaak gecreëerd door familiale verwachtingen en verplichtingen, en deels gerelateerd aan geslacht en leeftijd-gebaseerde hiërarchieën, gecombineerd met islamitische gewoonten. Dit bracht me ertoe om de rol van de meer ‘mondaine’ (mundane) dagelijkse gebeurtenissen—keuzes, beslissingen, momenten—in relatie tot ervaringen van onveiligheid (insecurity) of verstoring (disruption) te bevragen.

Conflictstudies lijken meestal uit te gaan van een logica gebaseerd op conflict en onveiligheid. Bestaande nomadische studies leggen op hun beurt veel nadruk op structuur. Deze etnografie stelt een connectiviteitsbenadering (connectivity approach) voor als een alternatieve manier om te kijken naar netwerken (Strathern 1996) en het sociale, in relatie tot de nomadische samenleving en in een context van onveiligheid/conflict, en connectiviteit (de wildernis). Het suggereert een focus op de sociaal-politieke en sociaal-economische kenmerken rondom verbindingen (connections) in een globaliserende wereld.

Deze etnografie richt zich op de verschillende manieren waarop het dagelijks leven in het nomadisch kamp verbonden is met de wereld buiten het kamp. Hiermee wijkt deze studie af van andere nomaden etnografieën die zich vaak op de meer klassieke aspecten van het pastoraal-nomaden leven richten, (bv. zaken gerelateerd aan het vee zoals veeziektes en marktdynamieken; volksgezondheid; ecologische kwesties zoals droogte en schaarste; toegang tot hulpbronnen; sedentaire-nomadische conflicten; sedentarialisatie, al dan niet gedwongen; marginalisatie in relatie tot de staat). In plaats daarvan probeert deze studie bij te dragen aan een ‘nomadologie’ (Fischer & Kohl 2010) die kijkt naar de onderlinge verbondenheid van deze aspecten, inclusief dynamieken die niet langer ‘typisch’ sedentaire of nomadisch zijn, en niet geografisch noch economisch gebonden zijn. Deze etnografie plaatst de Walad Djifir dus in hun hedendaagse wereld, een wereld waarin mensen in contact komen met nieuwe technologieën en zich bewegen in en uit de fysieke nomadische setting. Het raakt natuurlijk aan verschillende aspecten van het nomadische leven—vee, sociaal-politieke organisatie, mobiliteit—maar beschrijft vooral ook dynamieken zoals die rondom het versturen van geld en de betrokken infrastructuur, en familie en verbondenheid in tijden van crisis. Dit zijn natuurlijk fenomenen die in de meeste samenlevingen te vinden zijn. Hier worden ze echter samengebracht en geanalyseerd via een connectiviteits-lens.

Binnen de hierboven geschetste benadering bevraagt deze etnografie hoe Walad Djifir met verschillende plaatsen (place) en ruimtes (space) omgaan. Welke rol spelen ruimte en plaats om de grotere groep of familie bij elkaar te houden? Om dergelijke lijnen van vragen te onderzoeken, kijken we naar welke aspecten van het sociale weefsel belangrijk zijn. Onbedoeld raken we debatten in de hedendaagse antropologie met betrekking tot agency en structuur, en vooral de meer recente verhandelingen over ‘connecties’ en ‘connectivity’. De sleutel lijkt hier te liggen in de structurerende rol van alles wat de ferīkh belichaamt—inclusief externe factoren, gecombineerd met de keuzevrijheid (agency) van individuen en externe gebeurtenissen zelf. De belangrijkste vraag die deze etnografie stelt, is of de ferīkh, in een context van sociale relaties over afstand en onzekerheid,

een rol blijft spelen bij het organiseren van ‘levenskeuzes’. Een focus op verbindingen en connectiviteit onderzoekt dus of—in dit Tsjaad uit de 21ste eeuw—datgene wat de ferīkh belichaamt, een vorm van geaardheid (groundedness) blijft bieden voor Walad Djifir die uit de ferīkh weggaan en weer terugkeren. Daarbij benader ik de ferīkh als een fysieke plaats, en als een sociaal en materieel netwerk.

In deze etnografie word beeldmateriaal op twee manieren gepresenteerd: als een manier om datgene te illustreren dat in woorden wordt beschreven, en als een manier om een complementair verhaal te vertellen. Het geschreven verhaal is een intersubjectieve interpretatie van een mix van zintuigen. Foto’s belichamen een zekere subjectiviteit in termen van wat wel of niet wordt afgebeeld. Dit proces van interpretatie, van zowel het zichtbare als het niet-zichtbare, is een middel om het begrip en de positionering van het dagelijkse leven van Walad Djifir te benaderen, binnen de bestaande dominante visuele beelden die uit Tsjaad en de wijde regio komen.

De resultaten

Op microschaal kan de dynamiek die we in de 21e eeuw Tsjaad vinden—een land en regio met een lange geschiedenis van politieke onrust en ecologische onzekerheid—worden geobserveerd en geïnterpreteerd aan de hand van deze specifieke gemeenschap van semi-sedentaire pastorale nomaden voor wie mobiliteit en onveiligheid een intrinsiek deel van hun levens zijn. De verschillende netwerken die we familieleden in hun dagelijks leven zien gebruiken, zijn geaard/gegrond(?) (grounded) in het gezin (extended family)—in hun verwachtingen en overtuigingen, en in hun manier van leven. Deze ‘manier van leven’ is uiteindelijk en onlosmakelijk verbonden met de ferīkh, zowel als een fysiek nomadisch kamp waar mensen wonen als als de familie-eenheid. Het begrijpen van deze realiteit geeft inzicht in een stukje van de puzzel dat het hedendaagse Tsjaad is.

Deze etnografie begint met uit te leggen hoe het voortkomt uit studies over pastoralisme/nomadisme, onveiligheid/crisis, mobiliteit en connectiviteit (zie Inleiding en gedeeltelijk beschreven in het gedeelte ‘De aanpak’ hierboven). Vervolgens plaatst het het onderzoeksveld, zijn informanten en de onderzoeker zelf in termen van hun intersubjectieve positionaliteit. De volgende vier hoofdstukken zijn elk gecentreerd rond een andere ‘connector’. Deze connectoren hebben een bemiddelingsrol in de connectiviteit en interacties van Walad Djifir met de post-globaliserings wereld. Dankzij dagelijkse observaties en gesprekken konden deze vier connectoren naar boven komen: leiders, vee, overmakingen en familie. Elke connector belichaamt specifieke logica en redeneringen die de (re)acties en beslissingen van Walad Djifir beïnvloeden.

Hoofdstuk 2 neemt lokale leiders als centrale ‘connector’, waardoor de lokale onderhandelingen en beslissingen rond landeigendom en familiale strijd naar boven komen. Onderhandelingen impliceren een bepaald agency, en het type interactie, relatie of context bepaalt de kaders waarbinnen onderhandelingen plaatsvinden. Zo’n focus geeft een idee van de sociaal-politieke structuur van de semi-sedentaire Walad Djifir en de kaders waarin mensen handelen en reageren. Bij het omgaan met kwesties als leiderschapsstrijd, landeigendom en het vormen of versterken van trouw, worden leden van de ferīkh geconfronteerd met overblijfselen van regionale en nationale bestuurlijke veranderingen onder de Fransen, en met de meer eigentijdse dynamiek gekoppeld aan

het Tsjaadeese systeem van bestuur (governance). Deze omvatten het ter discussie stellen van de ‘traditionele’ leidersposities, en het groeiende belang van geletterdheid zowel in het Arabisch en Frans, als geletterdheid wat de regels van bestuur betreft (d.w.z. burgerrechten en manieren om deze te waarborgen). De normatieve verhalen die bovenkwamen over wat goed is voor de gemeenschap, benadrukken de manier waarop beslissingen en acties worden omlijst door een dynamiek van splijting (fission) en fusie (fusion). Deze ‘fission and fusion’ wordt gekenmerkt door het alternatief splitsen of samenkomen op verschillende niveaus van sociale organisatie, afhankelijk van de positie en behoefte van het individu, gezin en tribale eenheid. Het is deze fission and fusion die een continuïteit temidden van verandering weerspiegelt, een flexibiliteit die terugvalt op oudere ‘manieren van doen’ - een vorm van gronden, als je wilt. In deze zin functioneert de *ferikh* als een referentiekader waarnaar (1) mensen hun acties rechtvaardigen, hoe ondubbelzinnig en inconsistent ze ook lijken te zijn, en waardoor (2) de reacties op algemene regionale tendensen op een lokale manier worden geuit en ‘aarden’.

Hoofdstuk 3 richt zich op vee als verbindingselement (connector). In zijn rol als connector, belichaamt vee waarden en normen ten opzichte van meer algemene economische ontwikkelingen, politieke en ecologische onveiligheid en lokale, nationale en regionale mobiliteit. De case studies onderzoeken tendensen in de richting van de commodificatie van vee, en de zoektocht naar alternatieve vormen van inkomsten. Een zekere ‘nomadische’ flexibiliteit werd gevonden in de logica rond dergelijke economische activiteiten, gekoppeld aan een individuele wens en behoefte om individuele en collectieve rijkdom te beschermen en te laten groeien om de toekomst van kinderen te verzekeren. Er is dus een zekere voortzetting van een ‘nomadische manier’ om dingen te doen, gekoppeld aan een weliswaar meer persoonlijke rijkdom—in vee, land, sociale netwerken—mobiliteit en flexibiliteit ten opzichte van economische diversificatie.

Hoofdstuk 4 onderzoekt de lokale en niet-lokale dynamiek rond het verzenden van geld (remittances) als een middel om te onderzoeken hoe dergelijke globale technologische ontwikkelingen door Walad Djifir worden toegeëigend. ‘Het geld volgen’ onthulde de verschillende patronen, redenen en aard van de mobiliteit van Walad Djifir en hun banden met verschillende lagen van onveiligheid. Eén van die lagen van onveiligheid nam de vorm aan van regionaal politiek geweld, zoals in Libië en CAR, hoewel met verschillende effecten in termen van push- en pull-factoren voor migratie. Libië werd populair vanwege de grote vraag naar herders en bewakers, terwijl CAR de meeste Walad Djifir (soms tijdelijk) zag vertrekken. Een tweede laag van onveiligheid werd geïnformeerd door de lokale dynamiek van wegrovers die geld onderschepten, geld dat onderweg door de overdrachtsketen verloren ging—hetzij door de handen van een handelaar of een officiële exploitant van geldoverdrachten—de noodzaak van een vorm van nationale identificatie (en vooral het ontbreken daarvan) bij het gebruik van officiële kanalen, en een algemeen analfabetisme ten aanzien van deze officiële kanalen. Een andere laag van onveiligheid, bijna inherent aan de tweede, betrof het wantrouwen (mistrust) van bepaalde netwerken om geld te verzenden. Het is dit wantrouwen—afgezien van de praktische bruikbaarheid van welke netwerken er in de buurt zijn—die een grote rol speelt in welke beslissingen Walad Djifir maken ten opzichte van het versturen van geld. Het is ook precies dit wantrouwen dat hen in een

wereld van snel ontwikkelende technologieën steunt/grond, door hen een hulpmiddel te bieden om zich dergelijke veranderingen toe te eigenen (en dus te fungeren als ‘een kader dat werkt’). De nature van deze connectiviteit welke geïnformeerd wordt door ‘wantrouwen’ en gekoppeld is aan praktische bruikbaarheid, toont dus het blijvende belang aan van familiale netwerken als het gaat om de (digitale) overdracht van geld.

Hoofdstuk 5 gebruikt een focus op familie als connector, om de dynamiek van het omgaan met verstoringen na de gewelddadige nasleep van de coup in 2013 in CAR te begrijpen. Het vergelijkt de verhalen van drie vrouwen, Walad Djifir van de tweede en derde generatie, geboren en getogen in het stedelijke Bangui, en laat zien hoe familie en een gevoel van verbondenheid hen aard in zo’n ontwrichtende context—behorend tot een familie, maar ook tot twee naties (CAR en Tsjaad). Het hoofdstuk stelt dat de hoogte van flexibiliteit in het omgaan met bestaande gender dynamieken en hiërarchieën, beïnvloed wordt door financiële onafhankelijkheid. Familie, niet alleen in de vorm van verplichtingen en verwachtingen, maar ook in relatie tot de behoefte/wil om hun te voorzien, wordt gezien als twee kanten van dezelfde medaille. In de levens van de drie vrouwen speelt familie zowel een beperkende (constraining) als bevrijdende (agency) rol.

In samenvatting, de aard of nature van connectiviteit (fission and fusion, flexibiliteit, wantrouwen, constrained agency) die inherent is aan elke connector, structureert de keuzes van het dagelijks leven. Het zijn deze kaders die naar boven komen wanneer individuen worden geconfronteerd met momenten van alledaagse (mundane) en buitengewone (extraordinary) verandering. Samen onthullen de verschillende connectoren en de logica die ze belichamen allemaal een ander aspect van de ferīkh als referentiekader—een gronding (groundedness³⁹³) te midden van verandering. Deze geaardheid wordt echter niet gekenmerkt door unanimité; in plaats daarvan is het relatief en aanpasbaar—variërend per persoonlijkheid, per situatie en per connector. Desalniettemin fungeert het als referentiekader voor het nemen van beslissingen.

Terugkomend op het begrip reizen en beweging in het algemeen, lijken alle Walad Djifir—zowel degenen die in hun nomadische kampen verblijven, als degenen die in stedelijke centra in het land werken, en degenen die een niet-nomadisch leven leiden in andere landen—op het een of ander moment, afwisselend te maken krijgen met momenten van alledaagse en buitengewone verandering. Deze etnografie heeft de ‘alledaagse’ aard van deze verandering onderzocht, door een focus op connectiviteit en belonging, waarbij zeer lokale manieren naar boven komen om met grotere post-globalizerings dynamieken om te gaan.

³⁹³ Groundedness, een gegronding in iets (zoals gegrond zijn in theorie, of onderlegd in theorie). Hier een gegronding in dat waar de ferīkh voor staat. Het vormt de basis van de handelingen van zijn/haar leden. Het is iets waarop men kan terugvallen, maar wat niet uitsluit dat het soms een kritische relatie kan zijn—een referentiekader die bijdraagt aan de vorm die het dagelijks leven van Walad Djifir neemt.